

TİP KONGRELERİ, KÜRT SORUNU VE E. J. HOBSBAWM

ZAFER TOPRAK

12 Mart ertesi TİP yargılamaları sürerken bir tür gayri resmi "müdahil bilirkşi" sıfatıyla ünlü tarihçi Eric Hobsbawm'dan görüş istenmişti. Hobsbawm'ın cevabı mektubun çevirisi bugün Tarih Vakfı TİP Arşivi'nde saklanıyor. Mektup Hobsbawm'ın bir dünya tarihçisi olarak Türkiye'deki gelişmeleri ne denli yakından izlediğini kanıtıyor.

10 Ekim 1965 seçimlerinde 15 milletvekili çıkaran TİP'in genel başkanı Mehmet Ali Aybar İstanbul Spor Sergi Sarayı'nda seçim toplantısı esnasında.

Cumhuriyetin 75. Yılı. 2. cilt. 1999. İstanbul. YKY.

1961 yılında kurulan TİP başlangıçta sendikacıların etkin olduğu bir siyasi örgüttü. Kurucu sendikacılar Mehmet Ali Aybar'ı genel başkanlığa davet etmişler, 1962 Nisan ayında yapılan tüzük değişikliği ile TİP sosyalist bir çizgiye girmişti. 9-10 Şubat 1964'te İzmir'de yapılan I. Büyük Kongre ile birlikte kamuoyu TİP'i tanımış oldu. Bu kongrede "kafa işçileri" ile "kol işçileri"nin partideki ağırlıkları ana sorunlardan birini oluşturdu. Her iki kökenden gelenlerin eşit bir biçimde temsili söz konusu olmuşsa da parti içinde ilk uzlaşmazlık bu konuda belirmişti. 20-24 Kasım 1966'da Malatya'da toplanan II. Kongre'nin gündeminde ise "milli demokratik devrim" ya da "sosyalist devrim" tartışması yer aldı. Parti içinde derin görüş ayrılıklarına neden olan bu ikilemin özü Türkiye'de ilerici hareketin öncülüğünün kimler tarafından yapılacağıydı.

Bu arada 1965 seçimlerinde, TİP "milli bakiye" sisteminden yararlanarak % 3 oyla Meclis'e 15 milletvekili göndermişti. Bu beraberinde "parlamentarizm" ve pasifizm sorunlarını getirmişti. MDD'ci kanat, demokrasi mücadelesinin anti-empyalist mücadeleden ayrılamayacağı, "anti-kapitalist mücadele"nin henüz erken

Behice Boran, Tarık Ziya Ekinci ve TİP'lilerle birlikte Doğu Mitingleri'nde. Batman 1967.

Lice'den Paris'e Anularım, Tarık Ziya Ekinci. 2010, İstanbul. İletişim.

olduğunu ileri sürüyordu. Türkiye az gelişmişti; dışa bağımlı bir burjuvazi vardı; büyük toprak sahipleri egemendi. Bu nedenle Avrupa'dakilere benzer bir sosyalist partinin şansı olamazdı.

MALATYA KONGRESİ VE DOĞULULAR

1966 Malatya Kongresi, ilk kez "Doğulular"ın da boy gösterdikleri bir toplantıya dönüşmüştü. MDD'ye karşı, sendikacılar, "Doğulular" Mehmet Ali Aybar, Behice Boran ve Sadun Aren'in başını çektiği aydınlara omuz vermişlerdi. Kongre kararı o güne değin Türkiye'de herhangi bir sol partinin ortaya koymakta cesaret edemediği bir sorunu kâğıda geçiriyor, TİP'in "emekçi halkımızın, sosyalist aydınlarımızın, her ana davamızda olduğu gibi, maddi ve manevi alanda sömürülen Doğu'nun meselelerini de çözmek için birleşecekleri yegâne siyasi kuruluş olduğunu vurguluyordu. Türkiye'de sanayileşmenin ön safıta yer aldığı "kapitalist olmayan bir düzen" in inşası kaçınılmazdı. Bunun için emekçiler ve sosyalist aydınlar ırk, dil, din ve mezhep farkı gözetmeksizin bir araya gelmeliydiler.

1967 yılından itibaren TİP'in Doğu'daki yerel örgütleri Doğu

1967 yılından itibaren TİP'in yerel örgütleri Doğu Anadolu illerinde "Doğu Mitingleri" düzenlediler. Silvan, Diyarbakır, Batman, Hakkâri, Siverek ve Lice'deki mitinglere TİP yöneticileri, yörelerin Kürt aydınları Kürt kökenli üniversiteli aydınların kurdukları Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) ve Fikir Kulüpleri Federasyonu - daha sonra Dev-Genç - Doğu Mitingleri'nde aktif rol oynadılar.

Anadolu illerinde "Doğu Mitingleri" düzenlediler. Silvan, Diyarbakır, Batman, Hakkâri, Siverek ve Lice'deki mitinglere TİP yöneticileri, yörelerin Kürt aydınları - ki bunlar arasında 1965'te Diyarbakır'da gizli olarak kurulan Kürdistan Demokratik Partisi'nin (KDP) Kürt milliyetçisi yöneticileri de vardı - Ankara ve İstanbul'da Kürt kökenli üniversiteli aydınların kurdukları Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO), keza üniversite bünyelerinde faal olan Fikir Kulüpleri Federasyonu - daha sonra Dev-Genç - Doğu Mitingleri'nde aktif rol oynadılar.

9-12 Kasım 1968'de Ankara'da toplanan III. Kongre TİP içerisinde önemli bir yol ayrımının başlangıcı oldu. Bir yanda Mehmet Ali Aybar, öbür

yanda Behice Boran ve Sadun Aren yer alıyordu. O sırada Prag Baharı da bu ayrışmada önemli bir rol oynadı. Aybar'ın Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya'yı işgalini kınaması ve "güleryüzlü", "hümanist" bir sosyalizmden yana olduğunu açıklaması, parti içerisinde büyük tepkilere neden olmuştu. Buna rağmen Aybar kanadı seçimleri rahatlıkla kazandı. Bir önceki kongrede görülen uyum çözüldü. Ama yine de TİP'in "Doğu Meselesi"nde görüşleri giderek netleşiyordu. Kongre kararları "Anayasamızın vatandaşlar arasında dil, ırk, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı gözetilmeyeceğini ve kanun önünde eşit bulunduğunu belirten ilkesine karşın, Kürtçe ve Arapça konuşan vatandaşlarımızın bundan dolayı horlanmalarını, ezil-

TİP'in ilk kongresinde Mehmet Ali Aybar solda önde, ikinci sırada ortada Behice Boran.

Cumhuriyetin 75. Yılı.
2. cilt. 1999, İstanbul.
YKY.

Behice Boran'ın savunmasını bilimsel temellere oturtması, mahkemede hemen herkesçe ilgiyle ve hayranlıkla izleniyordu. Hatta Boran'ın sözü bittiği zaman hâkim "sizi tanımak şerefi de sizi yargılamak bedbahtlığı da bize nasip oldu" demişti. Tabii bu sözünden dolayı söz konusu hâkim bir celse sonra görevden alınmıştı.

melerini, ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmeleri"ni kınıyordu. Evet, Doğu ve Güneydoğu sorununun çözümünde ekonomik ve sosyal köklü kararlar alınmalıydı; ama bunlarla birlikte psiko-sosyolojik faktörler de göz önünde bulundurulmalıydı.

29-31 Ekim 1970'te Ankara'da toplanan TİP'in IV. Büyük Kongresi ile yeni bir dönem başlıyordu. Bu kongrede Behice Boran genel başkanlığa seçilmiş ve Türkiye'de bu göreve gelen ilk kadın siyasetçi olmuştu. Mehmet Ali Aybar, milletvekili oluşu nedeniyle kongrenin doğal delegesiydi. Ama kongreye katılmamıştı. Doğulu aydınlar, çeşitli eğilimlerin temsil edileceği bir genel yönetim kurulu oluşturulmasını önermişlerdi, ama son kertede yönetime gelen Boran-Aren ekibi bu öneriye sıcak bakmamıştı. Buna karşın IV. Büyük Kongre'de TİP'in "Doğu Sorunu"na bakışında belirgin bir netlik oluşmuştu. Kongrede kabul edilen kararlarda, Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) ve

TİP'li "Doğulu" gençler etkili olmuşlardı. Kongre sırasında Türkiye'nin Doğu'sunda "Kürt halkı"nın yaşadığı ve bu halk üzerinde zaman zaman "baskı, terör ve asimilasyon" politikaları uygulandığı söylenmiş, "Doğu Sorunu"nun sadece bir bölgesel kalkınma sorunu olmadığı vurgulanmıştı. Bu doğrultuda "Kürt halkını anayasal vatandaşlık haklarını kullanmak ve diğer tüm demokratik özlem ve isteklerini gerçekleştirmek yolunda mücadelesi"nin destekleneceği kaydediliyordu. TİP için, "sosyalist devrim mücadelesi"nin tabanında tek bir "devrimci dalga" olmalıydı. Kongre sırasında sık sık "Doğu'da özgürlük", "Halklara özgürlük", "Kahrolsun şovenizm" sloganları atılıyordu. Nitekim yapılan görüşmeler sonunda komisyonun hazırladığı karar tasarısında "Kürt ve Türk sosyalistleri parti içinde omuz omuza" çalışmaları gerektiği cümlesi yer alıyordu. Böylece, TİP, o günlerde hâlâ bir tabu olarak nitelenen "Kürt Sorunu"na dikkat çekmiş, bu arada bir siyasal risk göze

almıştı. Güneydoğu'da Kürdistan Demokratik Partisi'nin etkisi giderek artıyordu. TİP bunu göz ardı edemedi. Kürt sorununda daha etkin bir rol oynanmadığı takdirde Kürt halkı milliyetçi bir batağa saplanabilirdi. TİP'in kararında Güneydoğu halkının sosyalist bir çizgiye çekilme kaygısı önemli bir rol oynuyordu.

12 MART VE KÜRT SORUNU

12 Mart 1971 Muhtırası TİP için büyük bir darbe olacaktı. 12 Mart rejiminin getirdiği yasaklamalarla genel başkan ve yöneticilerinin tutuklanması sonucu Türkiye İşçi Partisi fiilen çalışamaz konuma sokuldu. Kısa bir süre sonra, 11 Haziran 1971 günü Türkiye İşçi Partisi'nin tamamen kapatılması istemiyle Anayasa Mahkemesi'nde dava açıldı. TİP hakkındaki dava Siyasi Partiler Kanunu'nun siyasi partilerin, Türkiye Cumhuriyeti'nin ülke bütünlüğünü bozmak amacıyla güdemeyeceklerini hükme bağlayan 87. maddesi ile siyasi partilerin Türkiye

Cumhuriyeti üzerinde milli veya dini kültür farklılıklarına yahut dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremeyeceğini, siyasi partilerin, Türk dilinden ve kültüründen gayri dil ve kültürleri korumak ya da geliştirmek veyahut yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacı güdemeyeceklerini hükme bağlayan 89. maddeye aykırılık iddiası ve suçlamasıyla açılmıştı.

Parti yönetimi "Türkiye'nin doğusunda Kürt halkı yaşıyor" dediği için, "millet bütünlüğünü bozmak suçu"ndan yargılanıyordu. Mahkemede genel başkan sıfatıyla ilk olarak Behice Boran sorguya alındı. Behice Boran sosyologdu, savunmasında da önemli ölçüde bilimini konuşturuyordu: Millet kavramı ancak çağdaş toplumlar için kullanılabilirdi. Bunun için millet tarihi bir kategoriydi. Yeni çağlarda, Batı'da ve daha sonra diğer toplumlarda, kapitalist sosyo-ekonomik sistemin meydana gelmesi ile birlikte millet denilen topluluklar oluşmuş, "milli devlet" denilen devlet şekilleri, milli nitelikteki devlet ortaya çıkmıştı.

Millet olmak için dil birliği, kültür birliği önemliydi. Tarih birliği, bir toprak parçası üstünde bir arada yaşama milletin oluşumunda önem arz ediyordu. Kapitalizm öncesi kavimler de böyle yaşamış ama millet olmamışlardı. Türkiye'de de millet son asrın ürünüydü. Behice Boran savunmasını şu satırlarla sürdürüyordu: "Türkiye Misak-ı Milli hudutları içinde, Türkiye Cumhuriyeti olarak meydana geldiğinden beri hızlı bir kapitalistleşme süreci içerisinde. Bu kapitalistleşme süreci son yirmi yıl zarfında bilhassa artmıştır. Yani Türkiye'nin bugün hukuk kurallarında ve emellerinde, amaçlarında öngörülen milli birlik ve bütünlüğü perçinleyecek, üstüne düğüm vuracak ve istikrarlı ve sürekli yapacak objektif, gerçek temeller, sosyolojik temellerle oluşmaktadır. Ne var ki temelde bundan 30-50 yıl öncesine nispetle birliği ve bütünlüğü daha perçinleyecek objektif toplumsal gelişmeler meydana gelirken, bunu

aksatan, bunu sosyo-psikolojik düzeyde, yani gönüllerde ve iradelerde oluşmasını engelleyen birtakım eğilimler de belirmiş ve bu eğilimler de işte bizim mücadelesini yaptığımız anayasanın 'dil, din, mezhep, felsefi inanç ve saire ayırımı gözetilmeksizin herkes kanun önünde eşittir' demesine rağmen doğudaki Kürtçe konuşan yurttaşlara hatta daha az ölçüde Alevi olan toplumuna ayırım gözetilen muamelelerin yapılması, baskı ve şiddet unsurlarının uygulanana gelmiş olması ve anayasanın öngördüğü eşitliğin ve özgürlüğün hayata geçmemiş olmasıdır."

Toplumsal ve siyasal hareketler toplumun nesnel koşullarından, ihtiyaçlarından doğardı. İnsan bilinci bu nesnel durumlara ve gelişimine göre şekillenirdi. Mahkemenin kararı her ne olursa olsun, bu gerçekler er geç su yüzüne çıkacaktı. Behice Boran'ın savunmasını bilimsel temellere oturtması, mahkemede hemen herkesçe ilgiyle ve hayranlıkla izleniyordu. Hatta Boran'ın sözü bittiği zaman hâkim aynen "sizi tanımak şerefi de sizi yargılamak bedbahtlığı da bize nasip oldu" demişti. Tabii bu sözünden dolayı söz konusu hâkim bir celse sonra görevden alınmıştı.

ANAYASA MAHKEMESİ VE KAPATMA KARARI

Anayasa Mahkemesi, dava sonunda verdiği kararda 87. maddeye aykırılık görmemiş, ancak TİP'in IV. Büyük Kongresi'nde, Türkiye'nin doğusunda Kürt halkının yaşamakta olduğunu belirterek, partinin Kürt konusundaki tavrını açıklayıcı kararını, Siyasi Partiler Kanunu'nun 89. maddesine aykırı bulmuştu. Nitekim partinin kapatılması kararının sonuç bölümünde "Anayasa'ya aykırı davrandığı anlaşılan Türkiye İşçi Partisi'nin, Anayasa'nın 57.ci maddesi, Siyasi Partiler Kanunu'nun 89.cu maddesi ile 111.ci maddesinin iki sayılı bendi uyarınca temelli kapatılmasına..." satırları yer alıyordu.

Anayasa Mahkemesi'nde görülen dava siyasi bir davaydı. Partiyi kapatmak için kırk günlük bir yargıla-

ma yetmişti. Ancak, gerekçeli kararın açıklanması aynı hızla gerçekleştirilememişti. 11 Haziran-20 Temmuz arası görülen davanın gerekçeli kararı parti kapatıldıktan beş buçuk ay sonra, 6 Ocak 1972 tarihinde yayınlanabilecekti. Behice Boran'a göre davanın hukuk yanı değil, siyasal yanı ağır basıyordu. Bu yüzden de dava hukuk düzeyinde bir türlü tutarlı, sağlam bir zemine oturtulamıyordu. İddia makamı, mahkeme, Askeri Yargıtay Dairesi ve Daireler Kurulu birbiriyle çelişik, birbirini eleştiren görüşler ve gerekçeler ileri sürüyorlardı. 12 Mart düzeninin herhangi bir sosyalist partiye tahammülü yoktu. TİP'in ve onun temsil ettiği sosyalist hareketin tasfiyesi kaçınılmazdı.

Başta Mehmet Ali Aybar olmak üzere kimi sosyalist çevreler TİP'te Kürt sorununun zamansız gündeme getirildiğini ileri sürdüler ve partinin kapatılmasında Behice Boran'ı birinci derecede sorumlu tuttular. Bu görüşler ilk bakışta haklı serzenişler gibi gözükse de, IV. Büyük Kongre'de alınan kararlar, "Doğu'da insanlar asimile ediliyor, asimilasyon uygulanıyor" denmiş olması işin bahanesiydi. 12 Mart rejiminin TİP'e tahammülü yoktu.

TİP'in 20 Temmuz 1971'de Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasını Genel Başkan Behice Boran ve diğer parti yöneticilerinin yargılanması izledi. 26 Temmuz'da Ankara 1 no'lu Sıkıyönetim Mahkemesi'nde dava açıldı. Ancak TİP Siyasi Partiler Kanunu'nun 89. maddesine göre kapatılmışken, 1 no'lu Sıkıyönetim Mahkemesi'nde TİP yöneticileri farklı bir gerekçeyle yargılanacaklardı. İddianamenin özü şuydu: Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerindeki tahakkümünü tesis etmek, sosyal sınıfları ortadan kaldırmak, memleket içinde müesses iktisadi ve sosyal temel nizamları devirmeye matuf cemiyet kurmak, bu cemiyetin faaliyetini tanzim, sevk ve idare etmek, IV. Büyük Kongre karar tasarısı ile Türk milletini komünizme meylettirmek için bu yolda komünizm propagandası yapmak, milli duyguları kısmen veya tamamen kaldırmaya matuf

cemiyet kurup cemiyetin faaliyetlerini tanzim, sevk ve idare etmek, IV. Büyük Kongre karar tasarısı, "Faşizme Hayır", "Faşizme Karşı Birleşelim" adlı bildirimlerle Kürtçülük propagandası yapmak, cemiyetin muhtelif sınıflarını tehlikeli şekilde kin ve adavete tahrik ile halkı suç işlemeye teşvik etmek...

Bu arada hukuk tarihinde benzeri olmayan bir uygulamayla karşılaşıldı. Duruşma devam ederken 6 Ekim 1971 günü Behice Boran ve on sekiz arkadaşı tahliye edilmişlerdi. Tahliye ertesi gelip teslim olmayan beş kişi, tutuklu olanların tahliyesini görünce gelip teslim oldular. Avukat Necla Fertan mahkemede gelip teslim olanların da tahliye edilmeleri gerektiğini vurgulaması üzerine, onların da aynı suçtan yargılandıklarını, bir muadilet (eşitlik) gerektiğini belirtmişti. Muhkeme sırf eşitliği sağlamak için, daha önce tahliye ettiği Behice Boran ve arkadaşlarının yeniden tutuklanmasına karar verdi.

Ana TİP davası ise Ankara 3 numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi'nde görüldü. 17 Ekim 1972 günü sonuçlandı. Genel Başkan Behice Boran, MYK üyeleri Osman Sakalsız, Can Açıkgöz, Yalçın Cerit, Necat Ökten, Yavuz Ünal, Hüsamettin Güven ve Turgut Kazan on

beş yıl, diğer MYK üyeleri Şaban Erik, Sait Çiltaş, Adil Özkol, Sadun Aren ve Bekir Yenigün on iki yıl altı ay ağır hapse mahkûm olacaktı. Kararın hüküm fıkrası şu satırlara yer veriyordu:

"Yukarıda izah olunduğu üzere Genel Başkan ve Genel Sekreterle birlikte MYK üyesi on üç sanığın sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek ve sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak ve memleket içinde müesses iktisadi ve sosyal temel nizamları devirmeye matuf bir cemiyet haline getirdikleri, bu cemiyetin de kurucuları, faaliyetlerini tanzim ve sevk edici olarak TCK'nın 141/1.ci maddesindeki suçu işledikleri kendi açık ikrarları, dosyadaki yazılı belgeler ile bu mevzudaki Anayasa Mahkemesi kararlarından anlaşılıp sabit görülmekle; bir siyasi parti olarak memleket tarihinde Devlet idaresine namzet ve demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarından olan bir teşekkülün, gizli gayelerine ulaşmak için sistemli olarak memlekette idari düzen ve tedbirleri bozmak, kanunlara ve bunların tatbikatlarına karşı vatandaşların itimatlarını sarsmak, fakirlik ve sömürü edebiyatı yaparak halkı (...) demokratik ortamın yaratılmasındaki kesif faaliyetleri, memleketi telafisi oldukça zor ve bü-

yük silahımız ve ümidimiz olan gençlerimizin pek çoğunun hayatlarını kaybetmelerine, binlercesinin ise devrimcilik (ihtilal) uğruna tahsillerinden olup, aile yuvalarında tahammülü zor derin yaralar açılmasına, birçok ailenin sönmesine sebebiyet vermeleri ve suçun vahameti, sanıklar hakkında takdiri şiddet sebebi kabul edilerek on beşer yıl ağır hapis cezasıyla mahkûmiyetlerine, TCK 31.ci maddesi gereğince müebbeden amme hizmetlerinden memnuiyetlerine (yasaklı olmalarını), aynı kanunun 33.cü maddesi gereğince ceza müddetleri zarfında kanuni mahcûriyet (kısıtlılık) altında bulundurulmalarına; bunların arasından Erik, Çiltaş, Özkol, Aren ve Yenigün'ün mahkemede iyi hal ve tavırları takdiri tahfif (hafifletme) kabul edilerek TCK 59. maddesi gereğince cezalarında taktiren 1/6 nisbetinde tenzilat yapılarak bu sanıkların neticeten on iki yıl altışar ay hapis cezasıyla mahkûmiyetlerine...."

TİP yöneticileri IV. Büyük Kongre kararları nedeniyle yargılanıyorlardı. Kongre kararlarında "Doğu'da asimilasyon politikası uygulanıyor. Doğu'daki insanlar asimile ediliyor" dedikleri için ve bu karar alındığı için suçlanıyorlardı. TİP'lilerin avukatı Necla Fertan, kararın kongrede

12 Mart
muhtıracıları
Faruk Gürler,
Memduh
Tağmaç, Celal
Eyiceoğlu ve
Muhsin Batur.

Cumhuriyetin 75 Yılı.
2. cilt. 1999, İstanbul.
YKY.

delegelerin onayıyla alındığını vurgulayarak "bu karar alındığı için yargılama yapılıyorsa ki öyle, o zaman bütün TİP'e kayıtlı üyelerin de yargılanması lazım. Bu karardan sonra istifa etmeyen herkesin yargılanması lazım, çünkü bu karar bütün parti üyelerini bağlayan bir karardır" diyor ve müracaatı üst mahkeme olan Daireler Kurulu'na götürülüyordu.

Daireler Kurulu'nun verdiği yanıt ilginçti: "Evet avukatların bu iddiası ve bu talebi doğrudur. Böyle yargılama yapılması lazımdır. Ama bu kadar insanı alacak salonumuz olmadığı için ..." diyerek kararı tasdik edecekti.

"MÜDAHİL BİLİRKİŞİ" HOBSBAWM

TİP yargılamaları sürerken parti çevrelerinde bir tür gayri resmi "müdahil bilirkişi" sıfatıyla ünlü tarihçi Eric J. Hobsbawm'dan görüş istenmişti. Hobsbawm'a gönderilen mektup 10 Haziran 1971 tarihliydi. Yani 12 Mart ertesi üç ay geçmeden böyle bir görüş istenmişti. Tarih Vakfı TİP Arşivi'nde çevirisi yer alan Hobsbawm'ın cevabı mektubu bir dünya tarihçisi olarak Türkiye'deki gelişmeleri ne denli yakından izlediğini kanıtliyordu. Hobsbawm "Türk Devrimi" üzerine son derece olumlu görüşleri olan bir bilim insanıydı.

Hobsbawm, ayrıntıya girmeksizin doğrudan Ceza Kanunu'nun 141 ve 142. maddelerine değiniyordu. Her iki madde son derece müphem bir dille ifade edilmişti. Bu maddelerle her türlü siyasal faaliyeti cezalandırmak mümkündü. Oysa maddelerin amacı bu olamazdı. Zira her iki madde son kertede "cumhuriyet ve demokrasi ilkeleri"ni savunuyordu. Her şeyden önce bu maddelerin amacı ortaya konmalıydı.

Kanun koyucunun söz konusu maddelerle somutta ne tür bir amaç güttüğünü bilmek için Türkiye'yi iyi tanımak gerekiyordu. Bu tür bir yargıda bulunmak için Hobsbawm yeterli bilgiye sahip değildi. Ancak, "cumhuriyet ve demokrasi ilkeleri"ni korumak için var olduklarına göre, bu madde-

ler demokrasi ile yönetilen ülkelerin büyük çoğunluğunda var olan siyasal parti yelpazesine açıkça imkân tanımak durumundaydı. Eğer kanunlara uygun olarak kurulmuş parti normal etkinliklerinden dolayı yasaklanır ve liderleri kovuşturmaya uğrarlarsa, bu tür bir ülkedeki rejimi demokrasi olarak kabul etmek olanaksızdı. Böyle

name sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerindeki tahakkümünü tesis etmek, sosyal sınıfları ortadan kaldırmak, memleket içinde kurulu iktisadi ve sosyal temel nizamları devirmeye matuf cemiyet kurmak, bu cemiyetin faaliyetini tanzim, sevk ve idare etmekten söz ediyordu. TİP'in karar tasarısı bir sınıfın tahakkümün-

Hobsbawm'a göre sosyalizm, şu veya bu biçimiyle, dünyanın her yerinde, emekçi kitlelerin gündeme aldığı ekonomik ve toplumsal gerilik sorunlarına çözüm getirme yollarından biri olarak kabul edilmekteydi. Bu yüzden, sosyalizmin savunulmasının, demokrasinin hüküm sürdüğü bir ülkede, fiilen cezai müeyyidelere tâbi tutulması düşünülemezdi.

le bir ülkenin temel insan haklarını gözetmediğini söylemek bile son derece sakıncalıydı. Bu nedenle TİP'in 141 ve 142'ye göre kovuşturulabilmesi için bu partinin 141 ve 142. maddelerle korunmakta olan "cumhuriyet ve demokrasi" ilkelerine ters düşmesi gerekiyordu. Bu soruna açıklık kazanılabilmemesi için ise IV. Kongre'de alınan kararlara bakılmalıydı. Kongre kararları özetle şunu diyordu:

Türkiye tarihsel bir dönüşüm evresindeydi; ancak emperyalizmin baskı ve sömürsü altında çarpık ve dengesiz bir gelişim gösteriyordu. Bu koşullarda ise Türkiye'de çağdaş, toplumsal ve ekonomik kalkınma düzeyi gerçekleştirilemezdi. TİP'in "Türkiye'yi çağdaş düzeye çıkarma" özlemi 141 ve 142. maddelere aykırı olamazdı. Karar tasarısı tarihsel değişim sürecinde Türkiye'nin önündeki alternatif yolları gösteriyordu. Bu alternatiflerden biri sosyalizmdi. TİP'in Türkiye için teklif ettiği yol da buydu. Özetlemek gerekirse TİP'in faaliyetleri demokrasi ile yönetilen bir ülkede bir siyasi partinin benimseneceği meşru yollar arasındaydı.

Öte yandan TİP'in karar tasarısı "bir toplumsal sınıfın diğer toplumsal sınıflar üzerinde egemenlik kurması" biçiminde yorumlanamazdı. İddia-

den söz etmiyor, fakat çeşitli sınıfların ve "emekçi yığınları"nın ittifakını öngörüyordu. "Bir toplumsal sınıfın yok edilmesi" söz konusu değildi. Karar tasarısında yer alan büyüyen bir bunalım ortamında ekonomik ve toplumsal düzenin değişimi ve gelişimi satırları ülkede kurulu temel ekonomik, hukuki ve siyasal düzenin toptan ortadan kaldırılacağı şeklinde yorumlanamazdı. Maksat, ekonomik, hukuki ve siyasal düzeni devirmek değil, bunları sağlam bir temel üzerine oturtacak yolu bulmaktı. Karar tasarısı bunu "emekçi kitlelerin sorunlarına geçerli çözümler getirerek ve ülkeyi, gerçek bir sanayileşmeyle, hızlı kalkınma yoluna sokup kısa zamanda çağdaş, en ileri ekonomik ve sosyal gelişme düzeyine ulaştırarak" yapmayı öngörmekteydi.

Geriye kalan tek sorun TİP'in çözüm yolunun, yani sosyalizmin, 141 ve 142. maddelerle bağdaşıp bağdaşmadığını araştırmaktı. Sosyalizm, şu veya bu biçimiyle, dünyanın her yerinde, emekçi kitlelerin gündeme aldığı ekonomik ve toplumsal gerilik sorunlarına çözüm getirme yollarından biri olarak kabul edilmekteydi. Bu yüzden, sosyalizmin savunulmasının, demokrasinin hüküm sürdüğü bir ülkede, fiilen cezai müeyyidelere tâbi tutulması düşünülemezdi.

Hobsbawm'ın mektubu

Bu savunma herhalde "mahkeme" kapısından içeri girmemişti. Ama, o tarihte Hobsbawm'ın Türkiye'yle ne denli yakından ilgilendiğinin kanıtıydı. Hobsbawm'ın satırları emek sorununun küreselliğini bir kez daha gündeme getiriyordu.

Eric Hobsbawm.

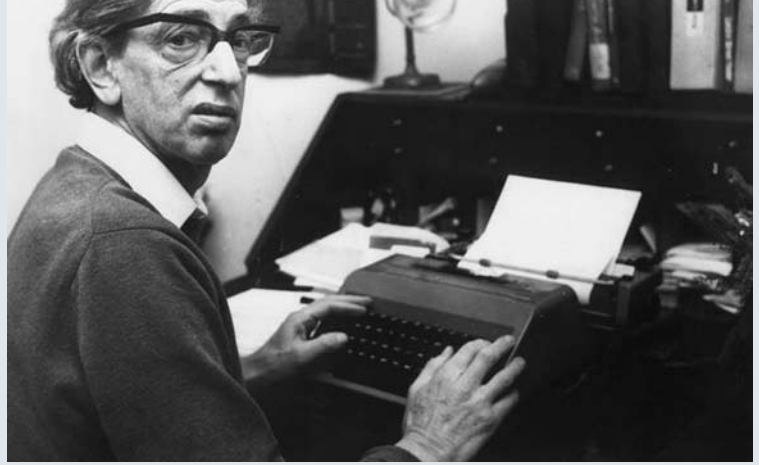
Sayın Efendim,
10. 6. 1971 tarih ve 71/289 referans sayılı mektubunuza karşılık.
Türk Ceza Kanununun 141. ve 42. maddelerinin TİP'in 4. Büyük Kongresi'nde alınmış karar tasarısına uygulanabilirliği konusunda aşağıdaki gözlemleri yapıyordum.

1 - Söz konusu iki madde, 141 ve 142, öyle müphem bir biçimde formüle edilmiş ki, eğer lâfzına göre yorumlanacak olursa, her türlü siyasal faaliyeti cezalandırma imkânını yaratmaktadır. Fakat maddelerin amacı bu olamaz; çünkü öyle olsaydı her iki maddenin de saklı tuttuğu "cumhuriyet ve demokrasi ilkeleri"ne ters düşülmüş olunurdu. Bu yüzden,

a) Bu maddelerin amacının ne olabileceğini,
b) 4. Büyük Kongre'de kabul edilen karar tasarıları ile formüle edilen TİP faaliyetlerinin, demokratik bir cumhuriyette bir siyasal partinin meşru hedeflerini aşip aşmadığını görmeliyiz.

2. Söz konusu maddelerin amaçlarını değerlendirecek yeterli bilgiye sahip değilim. Bu nedenle bu konuda yorum yapamam. Fakat, "cumhuriyet ve demokrasi ilkeleri"ni korumak için var olduklarına göre, bu maddeler demokratik cumhuriyetlerin büyük çoğunluğunda var olan bu tür siyasal partilerin faaliyetleri için açıkça imkân vermek durumunda değildir. İşçi ve sosyalist partiler, demokratik cumhuriyetlerin çoğunda vardır. Gerçekte de, normal faaliyetlerinden dolayı böyle partiler kanun yolu ile yasaklanır veya liderleri kovuşturulursa, birçok gözlemci, böyle partileri kanun yolu ile yasaklayan ve liderlerini kovuşturan bir ülkeyi demokrasi olarak kabul edemeyecektir. Böyle bir ülkenin yeterli madeni hakları gözettilmesini söylemek bile son derece şüphelidir. Bu yüzden, TİP'in bu maddelere göre kovuşturulabilmesi için, ancak, karar tasarılarında formüle edilen amaç ve faaliyetlerinin, böyle bir parti için normal ve meşru sayılan sınırı aştığını veya 141. ve 142. maddelerde korunmakta olan amaçlarla özellikle çatıştığının gösterilebilmesi gerektiği sonucuna varıyordum.

3. Anladığıma göre, karar tasarısı, Türkiye'nin, bir tarihsel değişim süreci içinde olduğu, fakat "emperyalizmin baskı ve sömürsüz altında çarpık ve dengesiz" bir gelişme çizgisi içinde

bulunduğu ve bu nedenlerle de "gerçek kalkınmayı, yani Türkiye'yi çağdaş, toplumsal ve ekonomik kalkınma düzeyine çıkarmayı" gerçekleştiremeyeceği varsayımından hareket etmektedir. Bir tarihçi olarak bana öyle geliyor ki, ileri sürülen hedef, yani "Türkiye'yi çağdaş düzeye çıkarma vb" 141. ve 142. maddelere aykırı olamaz. Karar tasarısından anladığıma göre, bunlar tarihsel değişim sürecinde olan Türkiye'nin önünde alternatif yolları göstermektedir. Bu inkâr edilemez. Bu durumda bu süreci devam ettirme alternatiflerinden birisi sosyalizm olmaktadır ve TİP'in Türkiye için teklif ettiği yol da budur.

4. Bu "bir toplumsal sınıfın diğer toplumsal sınıflar üzerinde egemenlik kurması" biçiminde yorumlanamaz. Sadece şu nedenle ki, karar tasarısı bir sınıfın değil, fakat çeşitli sınıfların ve "emekçi yığınları"nın ittifakının zaferini öngörmektedir. Karar tasarısı, "bir toplumsal sınıfın yok edilmesinden" söz etmemektedir. Karar tasarısı, ekonomik ve toplumsal düzenin değişme ve gelişme süreci içinde ve büyüyen bir bunalım durumunda gördüğü için, "ülkenin kurulu temel ekonomik, hukuki ve siyasal düzenini toptan ortadan kaldırmak" biçiminde yorumlanamaz. Maksat bunlardan herhangi birini "devirmek" değil, onların sağlam bir temel üzerine "oturtulabilme" yoluna keşfetmektedir. Karar tasarısı bunu "emekçi kitlelerin sorunlarına geçerli çözümler getirebilecek ve ülkeyi, gerçek bir sanayileşme, hızlı kalkınma yoluna sokup kısa zamanda çağdaş, en ileri ekonomik ve sosyal gelişme düzeyine ulaştırılarak" yapmayı öngörmektedir.

5. Bu yüzden geriye kalan tek soru, TİP'in çözüm yolunun, yani sosyalizmin, 141. ve 142. maddelerle bağdaşık bağdaşmadığını araştırmaktır. Sosyalizm, şu veya bu biçimiyle, bugün dünyanın her yerinde, "emekçi kitlelerin" ve ekonomik ve toplumsal gerilik sorunlarının mümkün çözüm yollarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu yüzden, sosyalizmin savunulmasının, bir demokratik cumhuriyette, fiilen cezai müeyyidelerle tâbi tutulması düşünülemez.

6. Karar tasarısı, devletin gelecekteki "siyasal ve hukuki düzeni" konusunda bütünüyle özetle bulunduğu için, düzenin toptan yıkılmasını savunduğu gösterilemez. Böyle bir şeyi amaçladığı da ihtimal dâhilinde değildir. Çünkü Parti açıkça bir anarşist parti değildir.

7. Bana göre, itham edilebilecek tek nokta "milli duyguları zayıflatma" sorunu ile ilgilidir. Fakat görmekteyim ki, karar tasarısı milli duyguların kendisine karşı çıkmamakta, - sanıyorum TİP kendi milleti ile en az Türk halkının diğer bir kesimi kadar iftihar eder - fakat, milli görüşlerin deformasyonu olarak anladığım "şöven milliyetçi" görüşlere muhalefet etmektedir. Ümit ediyorum ki herhangi bir demokratik cumhuriyet, milli duyguların böyle kötü kullanılmasını eleştirme hakkını medeni haklar arasına sokacaktır. Saygılarımla,

E. J. HOBBSAWM
(DOKTOR, STOCKHOLM'DAN ŞEREF DOKTORU,
AMERİKAN SANAT VE BİLİMLER
AKADEMİSİ YABANCI ŞEREF ÜYESİ,
LONDRA ÜNİVERSİTESİ EKONOMİK VE
TOPLUMSAL TARİH PROFESÖRÜ)